

Terminologie, NL-term en Vertalen

Beste Collega's,
Dames en Heren,

het kan u misschien vreemd in de oren klinken en toch is het waar, raar maar waar. Het is inderdaad waar dat ik vandaag mijn *maidenspeech* houd. Letterlijk betekent *maidenspeech* zoveel als: *toespraak* van een *maagd* oftewel, bij uitbreiding, eerste toespraak van iemand. Als daar nog iemand aan mocht twijfelen: bij mij is noch het ene, noch het andere het geval en toch is het waar dat ik mijn *maidenspeech*, mijn eerste redevoering hou, zij het dan in mijn nieuwe functie als voorzitter van NL-Term.

Bij een dergelijke, eerste toespraak worden bepaalde verwachtingen gewekt. Zo mag men van een voorzitter redelijkerwijze verwachten dat hij of zij zijn of haar visie geeft op het veld, op de taken, op het uit te voeren beleid, dus een soort beleidsverklaring aflegt – of om het in modieus journalistiek jargon te zeggen, een soort *State-of-the-Union* ten beste geeft.

Beste Collega's, als u een dergelijke toespraak van mij verwacht, vrees ik dat ik u zal moeten teleurstellen. Ik heb mij immers voorgenomen mij ver te houden van verklaringen à la politicienne die met veel bombarie worden verkondigd om naderhand opgeborgen in een la een stille dood te sterven. Liever wil ik mij beperken tot een bescheidener bijdrage aan dit congres. Een bijdrage die weliswaar licht probeert te werpen op wat *terminologie*, *NL-Term* en de *rol van vertalers* binnen terminologie en NL-Term betekenen, maar die bescheiden blijft zowel naar vorm als naar inhoud.

Bescheiden naar vorm betekent dat ik mij bij deze toespraak van geen moderne media zal bedienen en alleen de naakte tekst, het naakte woord zal laten spreken. Dit impliceert op zijn beurt dat ik in grote mate op uw *luisterbereidheid* en *–vermogen* een beroep zal doen.

Wat de inhoud betreft, ook die zal bescheiden zijn, immers net zoals de leden dient ook een voorzitter *luisterbereid* te zijn en, hoewel ik in wat volgt op de drie reeds genoemde punten mijn mening te kennen zal geven, kijk ik met name uit naar uw reactie en uw opinie ter zake. De drie kwesties die ik wil aansnijden heb ik zo-even al genoemd, namelijk:

- terminologie
- NL-Term
- en de rol van vertalers binnen terminologie en NL-Term.

Allereerst: terminologie

In terminologische kringen heeft terminologie – zoals u welbekend – twee betekenissen.

Enerzijds heeft de term betrekking op een verzameling termen, een vakspecifieke woordenschat (bv. medische, financiële, linguïstische etc. terminologie), laat ons dit *terminologie 1* noemen. Anderzijds verwijst hij naar een activiteit, namelijk de studie van en de praktijk om met vaktermen – terminologie 1 dus – om te gaan, dit noem ik *terminologie 2*. Tegen beter weten in, zal ik terminologie dan ook niet als een naamwoord, maar, net als de liefde, als een werkwoord opvatten. Daarmee zijn we niet alleen in aangenaam gezelschap beland. Terminologie als werkwoord, als activiteit, opgevat, biedt twee andere voordelen. Eén: terminologie 1 en 2 worden nu aan elkaar gerelateerd waardoor terminologie 1 (de zgn. vakwoordenschat) het object wordt van terminologie 2: alle activiteiten die op die vakwoordenschat betrekking hebben, zowel van wetenschappelijke als praktische aard. Een tweede voordeel houdt in dat alle actoren die zich op de ene of andere manier met de vakwoordenschat bezighouden nu worden samengebracht, ver-enigd. Vanuit het standpunt van een ver-eniging is dat uiteraard een aantrekkelijk uitgangspunt omdat op die manier als het ware een systematisch overzicht kan worden verkregen van de doelgroep of doelgroepen

waarvoor de vereniging staat. Daarmee ben ik bij het tweede punt van mijn uiteenzetting, namelijk *NL-Term* of – voluit: *Vereniging voor Nederlandstalige Terminologie*, aanbelaand. Als onder Terminologie kan worden verstaan: het geheel van activiteiten dat wordt verricht met als object van actie de vaktaal (en u merkt dat ik het object niet langer beperk tot de woordenschat), dan zal u begrijpen dat een *Vereniging voor Terminologie* voor een zeer brede en misschien wel heterogene waaier van *actoren* als potentiële leden staat. Ik ga ervanuit dat deze heterogeniteit geen nadeel maar een voordeel is, niet voor versnippering of verarming, maar voor verrijking kan zorgen. Echter, op één voorwaarde, namelijk dat de diverse groepen *niet naast*, maar *mét elkaar* werken. Het is dan ook geen toeval dat een veldorganisatie als *NL-Term* juist hiervan, namelijk *het bevorderen van de samenwerking binnen het veld*, één van zijn meest centrale doelstellingen heeft gemaakt. Met andere woorden, *NL-Term* heeft in eerste instantie een *platformfunctie*: het wil een platform zijn, een ontmoetings- en overlegplaats voor mensen die zich met vaktaal in al haar aspecten bezighouden. Op gevaar af een aantal groepen te vergeten – waarvoor bij voorbaat mijn excuus – laat ik deze in alfabetische volgorde de revue passeren. Hierbij dient u ermee rekening te houden dat de naam van de groep in de meeste gevallen ondergespecificeerd is. *Beleidsmakers* bijvoorbeeld, dient u te begrijpen als ‘personen/instanties belast met taalbeleid, in het bijzonder met betrekking tot vaktaal’. Om redenen van efficiëntie ben ik zo vrij deze lange specificaties weg te laten. Zoals gezegd volgt nu een lijst van groepen/actoren die een belangrijke rol spelen zowel op het gebied van:

- de productie als van
- de beschrijving
- het gebruik
- de ondersteuning
- de opleiding
- het onderzoek
- de controle en evaluatie
- het beleid
- en de distributie van vaktaal.

Ik onderscheid de volgende 17 groepen in alfabetische volgorde weergegeven:

- (grote) bedrijven
- beleidsmakers
- documentalisten en deskundigen op het gebied van classificatie en nomenclatuur
- domeindeskundigen
- IT-specialisten (ontwikkelaars en distributeurs van informatietechnologie)
- journalisten
- normalisatie-organisaties en –instituten
- taaladviseurs
- taaldocenten
- taalonderzoekers
- taalstudenten
- taalverenigingen en vakorganisaties
- tekstschrijvers
- terminologen
- terminologiecommissies

- uitgevers
- en, *last but not least*, vertalers en tolken.

Het zal u duidelijk zijn dat de bovengenoemde groepen elkaar soms overlappen en dat de indelingscriteria onderling soms sterk kunnen verschillen. Zo wordt ‘terminoloog’ hier in engere zin gebruikt voor iemand die een specifieke opleiding in het bestuderen, beschrijven, organiseren en onderhouden van één of meer vaktalen heeft gekregen.

Ondanks deze heterogeniteit of misschien juist daarom lijkt het NL-Term heel zinvol al deze groepen samen te brengen, te vertegenwoordigen binnen de geëigende fora, naar hun vragen te luisteren, antwoorden proberen te geven, hen te informeren, waar nodig, hen te sturen, hun deskundigheid te bevorderen, hen, waar nuttig, tot samenwerking te stimuleren, etc. Uiteraard is het voor NL-Term niet mogelijk al deze taken alleen uit te voeren. Om een en ander te realiseren is er dan ook dit jaar met de financiële steun van de NTU een Steunpunt Terminologie opgericht. Wat dit Steunpunt hoopt te kunnen bewerkstelligen onder meer in het kader van de NL-Term-doelstellingen, zal vanmiddag door de coördinator van het SNT te Amsterdam, dr. Hennie van der Vliet, worden toegelicht. Zelf ga ik hierop dan ook niet verder in.

Waar ik wel nog wat wil over zeggen, is over de ‘NL’ in NL-Term. U hebt uit het voorafgaande begrepen in welke zin NL-Term een vereniging is voor terminologie. In die zin verschilt NL-Term allicht niet zoveel van haar zusterorganisaties in andere landen. Dat het hier specifiek om *Vereniging voor Nederlandstalige Terminologie* gaat betekent het volgende:

1. de vereniging richt zich tot ‘Nederlandstalige’ terminologieën, dat wil zeggen, allen die zich met Nederlandse terminologie, Nederlandse vaktaal, bezighouden, of zij nu Nederlandstalig, dan wel anderstalig zijn, of dit nu binnen een één- dan wel een meertalige context gebeurt;
2. de vereniging behartigt de belangen van de *Nederlandstaligen inzake terminologie*. In die zin is de vereniging er niet alleen voor de ‘terminologen’ (zie hierboven), maar evenzeer voor de Nederlandstaligen in het algemeen. In die zin ook heeft de vereniging een taalpolitieke en functionele doelstelling. Ik licht dit even toe:

Taalpolitiek en functioneel betekent in deze context dat NL-Term ijvert voor een sterke positie van het Nederlands inzake terminologie, inzake vaktalen. Dit wil zeggen dat NL-Term het Nederlands als vaktaal zo goed mogelijk wil laten gedijen en zo goed mogelijk in stand gehouden wil zien. Concreet impliceert dit dat NL-Term ervan overtuigd is dat wetenschappelijk onderwijs en wetenschappelijke publicaties in het Nederlands belangrijk blijven, wil men verder over Nederlandse vaktalen kunnen blijven beschikken en wil men de kennisoverdracht binnen de verschillende kennisgebieden voor de Nederlandstalige verder garanderen en mogelijk maken.

Wat ik hier zo-even heb gesteld betekent echter niet dat ‘Nederlandstalige terminologie’ voor NL-Term gelijkstaat met een vaktaal die uitsluitend Nederlandse woorden bevat, een zgn. ‘zuivere Nederlandse terminologie’. Wat dat betreft, vertoont de Nederlandse vaktaal een grote gelijkenis met de Nederlandse algemene taal: het Nederlands ontleent, past aan, stoot af, bewaart of laat los wat uit andere talen, met name het Engels, komt. En zo gedragen zich ook de Nederlandse vaktalen, al is de neiging en de druk om zonder meer Engels over te nemen binnen bepaalde vakgebieden, zoals bijvoorbeeld de informatica, bijzonder groot. Echter, net zoals wij in ons algemene taalgebruik niet alleen *HR* maar ook *PZ* zeggen, of naast het taken *outsourcen*, ze ook *uitbesteden* of *ReD* door *OeO* vervangen, zo ook ben ik ervan overtuigd dat van vele Engelse IT-termen de Nederlandse pendant bekend raakt zoniet al gebruikt wordt.

– Bij wijze van test lees ik u nu 12 Engelse IT-termen voor. U kan bij uzelf nagaan of u de Nederlandse term kent of gebruikt. Alfabetisch luiden de termen als volgt:

browsen
crashen
cut and paste
database
deleten
directory
display
file
host
printen
resetten
saven

Net zoals ik ervan overtuigd ben dat sommigen onder u deze termen gebruiken, zo ook ben ik ervan overtuigd dat anderen in plaats daarvan de volgende termen gebruiken:

bladeren voor browsen
vastlopen (computer) of platgaan (netwerk) voor crashen
knippen en plakken voor cut and paste
data- of gegevensbank voor database
wissen voor deleten
map voor directory
scherm voor display
bestand voor file
centrale computer voor host
afdrukken voor printen
op nul zetten voor resetten
opslaan voor saven

Dat de ‘Nederlandse pendants er zijn of er komen, is voor een groot deel aan taaladviesraden en normalisatiecommissies te danken. Hun rol bestaat er mijns inziens niet in ‘op te leggen’ maar wel te ‘adviseren’. Later zal wel blijken of het advies bij de gebruiker aanslaat of niet. Zo ontstaat er een wisselwerking tussen de ‘producent’/ de ‘adviseur’ en de ‘gebruiker’ waarbij deze laatste weliswaar het laatste woord heeft, de eerste echter een grote invloed op het uiteindelijke resultaat kan uitoefenen. Deze gang van zaken brengt mij tenslotte tot mijn laatste punt: de rol van de vertaler binnen terminologie en NL-Term.

Net zoals de taaladviseurs en de normalisatiecommissies vormen de vertalers en met name de vertalers van vakspecifieke teksten, een belangrijke subgroep binnen een vereniging als NL-Term. En net zoals de eersten kunnen ook zij een eigen rol en inbreng hebben binnen deze vereniging. Vertalen – en bij implicatie bedoel ik vertalen naar je moedertaal – is immers bij uitstek een wat de Belgisch-Franse schrijfster, Caroline Lamarche, genoemd heeft: een omweg naar jezelf. In de vreemde taal verlaat je eerst je eigen referentiekader om er tenslotte naar terug te keren. Allicht is die omweg minder groot wanneer niet in eerste instantie de taal maar het domein, het vakgebied het referentiekader bepaalt. Maar zelfs indien dat het geval is, blijft het een enorme opgave omdat deskundigheid in de twee talen nu niet langer volstaat maar aangevuld dient te worden met een derde soort kennis: die van het vakgebied of domein. Vertalers zijn dus een belangrijke *klankbordgroep* als het gaat om noden binnen de terminologie. Zij zijn immers niet alleen consumenten/gebruikers maar ook producenten/ontwikkelaars van terminologie, zij het dat zij in dit proces niet de enigen zijn

die een belangrijke rol spelen – men denke maar aan de vakspecialisten, de domeinexperts. Wat vertalers van vaktalige teksten echter zo bijzonder maakt en dit in tegenstelling tot andere taalgebruikers waaronder bovengenoemde experts, is dat er voor hen geen andere dan de omweg bestaat. Het is dus belangrijk te weten te komen waaruit hun werk nu in feite bestaat, wat de eventuele problemen daarbij zijn, of daarover te generaliseren valt en er generische oplossingen mogelijk zijn, wat de rol van onderwijs en infrastructuur kan zijn etc., etc. Dames en Heren, ik wil niet voor mijn beurt spreken. Deze hele bijeenkomst is gewijd aan *Terminologie* en *Vertaalpraktijk*. Ik hoop dus en ik ben ervan overtuigd dat wij vandaag een aangename en nuttige, vruchtbare gedachtewisseling zullen krijgen, want natuurlijk zijn er snellere en rechttere wegen (denk maar aan de roep om ‘de rechte ééntalige weg’ binnen bepaalde organisaties), maar, de omwegen zouden wel eens de enige kunnen zijn die je voeren langs plekken waar je anders nooit had kunnen komen en waar je, bij nader inzien, altijd wel had willen zijn.

Prof. dr. W.J.R. Martin
voorzitter NL-Term
toespraak t.g.v. de Conferentie ‘Terminologie in de Vertaalpraktijk’
Luxemburg, 23 november 2007